

УДК 377.016:373.3.011.3-051
DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305343

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПОЗАКЛАСНОЇ
РОБОТИ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ**

Пустовіт Григорій, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0001-7754-0249

E-mail: h.pustovit@gmail.com

Петренко Оксана, докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри теорії і методики виховання, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0001-6906-3542

E-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

Поліщук Ірина, докторка філософії, викладачка кафедри теорії і методики виховання, Рівненський державний гуманітарний університет.

ORCID: 0000-0003-0424-7396

E-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

У статті наголошується, що професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти має враховувати вимоги Нової української школи щодо організації ефективної соціально орієнтованої позакласної роботи. Визначено провідні компоненти професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, як-от: психолого-педагогічний, організаційно-педагогічний, спеціально-науковий, діяльнісно-процесуальний, предметно-операційний.

Формування готовності майбутнього учителя початкових класів до соціально орієнтованої позакласної роботи розглянуто у сукупності засвоєних загальнопедагогічних і суто фахових знань, сформованих умінь і навичок і здатності оцінювати власний рівень професійної підготовки та готовності до самовдосконалення; вмотивованого бажання та потреби до здійснення у майбутньому професійної педагогічної діяльності; ефективного формування професійно особистісних якостей майбутнього учителя початкової школи, формування яких відбувається під час навчання у закладі передвищої педагогічної освіти.

Схарактеризовано основні фахові компетентності й основоположні принципи побудови соціально орієнтованої позакласної роботи: дитиноцентризму, природовідповідності і культуровідповідності; добровільності й індивідуалізації, науковості і системності, цілісності і суб'єкт-суб'єктної взаємодії (педагогіка партнерства), особистісної орієнтації й взаємозв'язку з життям, єдності розвитку і саморозвитку, соціальної активності і життєтворчої діяльності; емоційної привабливості і відповідності віковим можливостям молодших школярів.

Обґрунтовано провідні наукові підходи до конструювання такої роботи: особистісно орієнтований, ціннісно-мотиваційний, особистісно діяльнісний.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, педагогічний коледж, майбутні учителі початкових класів, молодші школярі, соціально орієнтована позакласна робота, готовність до соціально орієнтованої роботи.

**FORMATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS'
PREPARATION FOR SOCIALLY ORIENTED EXTRACURRICULAR ACTIVITIES
IN PEDAGOGICAL COLLEGES**

Pustovit Hryhorii, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Methods of Education, Rivne State University for the Humanities, Rivne, Ukraina.

ORCID 0000-0001-7743-7831

E-mail: h.pustovit@gmail.com

Petrenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head at the Department of Theory and Methods of Education, Rivne State University for the Humanities, Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6906-3542,

E-mail: oksana.petrenko@rshu.edu.ua

Polishchuk Iryna, PhD, Lecturer at the Department of Theory and Methods of Education, Rivne State University for the Humanities, Rivne, Ukraina.

ORCID 0000-0003-0424-7396

E-mail: iryna.polishchuk@rshu.edu.ua

The article emphasises that the professional and pedagogical training of future primary school teachers in pre-higher pedagogical education institutions must consider the requirements of the New Ukrainian School for the organisation of effective socially oriented extracurricular activities. The leading components of the professional and pedagogical training of future primary school teachers have been identified, namely: psychological and pedagogical, organisational and pedagogical, special scientific, activity and procedural, subject and operational.

The article considers the formation of the future primary school teacher's preparedness for socially oriented extracurricular work in the context of the acquired general pedagogical and purely professional knowledge, formed skills and abilities, and the ability to assess their level of professional training and readiness for self-improvement; motivated desire and need for the implementation of professional pedagogical activity in the future; effective formation of professional and personal qualities of the future primary school teacher, the formation of which takes place during studying at a pre-higher pedagogical education institution. The author describes the main professional competencies and fundamental principles of constructing socially oriented extracurricular activities: child-centred, naturalness, and cultural relevance; voluntariness and individualisation, scientific and systematic approach, integrity and subject-to-subject interaction (partnership pedagogy), personal orientation and interrelation with life, the unity of development and self-development, social activity and life-creative activity; emotional attractiveness and correspondence to the age capabilities of primary schoolchildren. The leading scientific approaches to the design of such work have been substantiated: personality-oriented, value-motivational, and personally active.

Keywords: professional and pedagogical training, pedagogical college, future primary school teachers, primary schoolchildren, socially oriented extracurricular activities, preparation for socially oriented activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах запровадження Нової української школи передбачає формування їхньої мотивації, відхід від традиційних форм і методів освіти, виховання,

розвитку і соціалізації молодших школярів до екстраполяції у власну професійну діяльність інноваційних теоретичних і прикладних засад та педагогічного досвіду створення творчого освітнього середовища в закладі початкової освіти, в межах якого соціально активна та духовно збагачена творча особистість школяра найбільш ефективно формується в процесі безпосередньої його участі в навчально-пізнавальній діяльності не тільки на уроках, але й значною мірою у різноманітних формах позакласної роботи. Саме позакласна робота дає змогу молодшим школярам засвоювати нові соціальні ролі, що суттєво відрізняються за своєю сутністю від ролі учня на уроці. Таким чином, позакласна робота – це особлива сфера, де школярі можуть задовольняти особистісні потреби і мотиви, власні інтереси і бажання, що постійно удосконалюються. Крім цього, це унікальна сфера активного спілкування, суб'єкт-суб'єктної взаємодії і співпраці молодшого школяра, його батьків та учителів. У вільний від навчання час у закладі початкової освіти здійснюється організоване формування наукового світогляду дитини, самостійне творче засвоєння нею знань, поглиблення емоційного сприйняття оточуючого світу, відбувається формування у молодшого школяра почуття власної неповторності й соціальної ідентичності.

Відтак, ефективність позакласної роботи визначається появою у молодших школярів таких психічних новоутворень в концепції власного «Я», як самостійність і творча соціальна активність, уміння і навички свідомого та вільного використання свого вільного від навчання у закладі освіти часу, підвищення особистісного статусу в учнівсько-педагогічному колективі, розвиток нестандартного й критичного мислення, розкриття здібностей та творчих потенцій [9].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади проблеми професійно-педагогічної підготовки та становлення майбутнього вчителя початкових класів на етапі навчання у закладі передвищої і вищої педагогічної освіти набули відображення у наукових працях С. Гончаренка, В. Кременя, Н. Ничкало, В. Огнев'юка, С. Сисоєвої, у змісті яких обґрунтовано та розкрито філософсько-культурологічні основи професійної підготовки майбутнього фахівця. У працях О. Антонової, О. Дубасенюк, О. Коваленко, О. Пехоти, О. Савченко, схарактеризовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя та його становлення й самостановлення як педагога. В наукових розвідках І. Беха, М. Боришевського, С. Масименка, Р. Павелківа, В. Рибалки, Т. Титаренко, Н. Чепелевої розкрито психологічні особливості формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. У працях О. Биковської, В. Вербицького, Н. Лавриченко, О. Литовченко, В. Мачуського, Г. Пустовіта, О. Сухомлинської, Т. Сущенко, ґрунтовно проаналізовано теоретичні і прикладні аспекти організації і здійснення різних форм позакласної і позашкільної виховної роботи, соціалізації дітей і учнівської молоді.

Мета статті. На основі аналізу теорії і практики формування готовності майбутніх учителів початкових класів в педагогічних коледжах до соціально орієнтованої позакласної роботи визначити й схарактеризувати основні компоненти, напрями, основні принципи та специфіку організації і здійснення такої роботи в закладі початкової освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Одним з основних напрямів модернізації вітчизняної системи освіти в умовах запровадження Нової української школи є формування в учнів закладів початкової освіти ключових і предметних компетентностей як у змісті кожного з навчальних предметів на уроках, так і у процесі їхньої участі в позакласній роботі. Природньо, що нова українська школа сьогодні потребує «...вчителя нової генерації, який вправно володіє новими здатностями, серед яких вагоме місце належить готовності педагога до використання новітніх педагогічних технологій у власній професійній діяльності як на уроці, так і за межами закладу початкової освіти – у різноманітних

формах позакласної роботи» [8].

У такому контексті В. Чайка наголошує на тому, що сьогодні результатом професійно-педагогічної підготовки майбутнього учителя має стати «...сформована система дидактико-технологічних знань, умінь і навичок, що згодом будуть слугувати базою та інструментом самостійної навчально-пізнавальної діяльності, певним способом мислення, яке дасть змогу перейти від усталених традиційних форм, методів та рівнів професійної діяльності до більш інноваційно орієнтованих педагогічних технологій. А це має забезпечити підвищення якості власної професійної діяльності у вирішенні завдань Нової української школи» [18].

Водночас, результати аналізу теорії і практики професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів в умовах сучасних соціальних трансформацій і потрясінь дають підстави стверджувати, що їх вплив на процеси засвоєння підростаючим поколінням нагромадженого соціального досвіду, й, відповідно, на рівень і динамічність процесів розвитку і соціалізації зростаючої особистості, є віддзеркаленням наявних нині протиріч в освітньому просторі держави. Зауважимо, що їх сутність відображає всезростаючі і динамічні потреби суспільства в ефективному вирішенні цих проблем та темпами і якістю засвоєння дитиною соціального досвіду, а отже рівнем готовності молоді до «...виконання відповідних соціальних ролей у майбутньому дорослому житті» [1].

А тому врахування такого протиріччя детермінує пошук і обґрунтування теоретичних основ та прикладних засад професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до ефективного вирішення проблем побудови творчого освітнього середовища закладів початкової освіти. При цьому особливої актуальності набуває актуалізація й розгляд з сучасних психолого-педагогічних засад конструювання процесу освіти, виховання, розвитку і соціалізації дитини у сфері їхньої дозвілєвої діяльності.

Важливість вирішення цього завдання підтверджується твердженням В. Сухомлинського про те, що «... друга половина дня аж ніяк не звільняється від розумової праці взагалі, вона відводиться саме для того, щоб у вихованця було повноцінне, багате, різностороннє інтелектуальне життя» [16, с. 194]. Педагог підкреслював, що в позаурочний час учні мають жити багатим інтелектуальним життям і, головне, щоб це життя позитивно позначалося на духовному розвитку не тільки окремих дітей, але й учнівського колективу, забезпечуючи розумове, духовне і фізичне зростання всіх учнів. Тільки тоді, на його думку, розвиваються задатки і обдарованість дитини, коли у неї кожен день є час для заняття своєю улюбленою роботою. Своєю чергою, учителі, був переконаний В. Сухомлинський, повинні допомагати учням раціонально використовувати свій вільний час і спрямовувати їхню діяльність на подальше удосконалення розумових, моральних, трудових, естетичних і фізичних якостей, організацію дозвілля, культурного відпочинку, розваг та покращення здоров'я. Допомагати обирати школярам такі способи і прийоми позакласної активної діяльності, що пробуджують у них почуття гідності, чесності, соціальної активності й самоповаги, в основі яких лежить цікавий творчий задум, є основою визначення ними власного «...життєвого шляху від дитинства до отроцтва, і який має бути шляхом радості і бадьорості, це одне з найважливіших правил у всій системі нашої виховної роботи», писав видатний педагог [16, с. 235].

На підставі аналізу зазначеного вище, можемо констатувати, що сьогодні у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти набуває особливої актуальності запровадження «...парадигми педагогічного супроводу дозвілєвої діяльності дитини, у змісті якої провідною стає відмова від вузького погляду лише на її інтелектуальний розвиток. Тоді

як процеси соціального й морального становлення і такого важливого елементу як самоорганізація, самостановлення й самоствердження зростаючої особистості залишаються поза увагою» [11, с. 17–22]. Тому процеси освіти, виховання, розвитку і соціалізації молодших школярів розглядаються нами обов'язково у їх взаємозв'язку і в той же час, як процеси адаптації особистості до соціалізаційних викликів і загроз. Своєю чергою, сутність процесу соціальної адаптації і соціалізації у цілому розуміється нами як «становлення зростаючої особистості в учнівсько-педагогічному колективі закладу початкової освіти, що передбачає розвиток здібностей, інтересів, освітніх потреб та нахилів, здібностей і готовності до ефективного оволодіння досвідом минулих поколінь й культурою українського народу, який екстраполюється у вчинки, творчу активність, діяльність та в соціальну зрілість» [11, с. 17–22].

Відтак, сьогодні у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти особливої актуальності набуває усвідомлення й ґрунтовне засвоєння ними важливих сутнісних ознак майбутньої педагогічної діяльності у межах організації і здійснення соціально орієнтованої позакласної роботи. За своїм змістом така діяльність розглядається, насамперед, як процес підтримки, координації, корекції і в деяких випадках орієнтації та спрямування вчинків, дій та діяльності молодшого школяра, удосконалення його не лише інтелектуальних, а головне, морально-духовних потенцій і соціально адаптаційних умінь і навичок у сфері власної дозвіллевої діяльності [15].

Ця особливість організації і здійснення соціально орієнтованої позакласної роботи має набути суттєвої реалізації саме у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти, позаяк у процесі такої підготовки майбутніх вчителів початкових класів, а у подальшому у власній професійній діяльності мають бути логічно поєднані наступні її компоненти: психолого-педагогічний (розкриває сутність, спрямування, ґрунтовність й інтенсивність засвоєних у процесі професійної підготовки психолого-педагогічних механізмів майбутньої професійної діяльності вчителя у системних конструктах освітнього, виховного, розвивального і соціалізуючого процесів закладу початкової освіти: «дитина-дитина», «дитина-дорослий» «дитина-вчитель», «дитина-вчитель-батьки-громада» та наслідки цієї взаємодії як соціально-культурологічної і морально-соціальної категорії); організаційно-педагогічний (характеризує напрями і рівні організації та здійснення позакласної роботи, підходи до побудову змісту соціально орієнтованої дозвіллевої діяльності молодших школярів та методичні засади її реалізації); спеціально науковий (забезпечує умови ефективного усвідомлення у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти сутності важливих фахових знань, життєво важливих компетентностей, що забезпечують їх ефективне застосування); діяльнісно-процесуальний (характеризує компоненти змісту фахових дисциплін, напрями, обсяги, інтенсивність та алгоритм їх засвоєння у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти та сформовані уміння і навички їх застосування у майбутній професійній діяльності); предметно-операційний (сприяє усвідомленню майбутніми учителями початкових класів у процесі професійної підготовки взаємозв'язків і взаємозалежностей у системах: «людина-людина», «людина-громада-суспільство», «природа-людина-суспільство», що забезпечує визначення обсягів і спрямування освітньої, виховної, розвивальної і соціалізуючої діяльності учителя початкових класів у змісті соціально орієнтованої позакласної роботи) [12].

Крім зазначеного вище, важливим у процесах професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти є формування

їхньої готовності як до засвоєння фахових знань у такій підготовці, так і формування умінь і навичок їх застосування у власній майбутній професійній діяльності. У цьому контексті категорія «готовність» розглядається нами у двох взаємопов'язаних площинах: у межах першої – як «підготовленість» (функціонально-організаційна позиція) та «установка» чи «ставлення» (психолого-педагогічна позиція). За такого підходу функціонально-організаційну позицію ми трактуємо як стан сформованих психологічних механізмів, що забезпечують досягнення якісних результатів під час розв'язання завдань освіти, виховання, розвитку і соціалізації молодших школярів. Тоді як психолого-педагогічна позиція – це певна сформована установка, мотив, потреба набуття нових фахових знань та сформоване особистісне ставлення до певної майбутньої професійної діяльності чи результатів її здійснення. Підтвердженням нашого висновку є позиція Л. Даниленко, яка визначає готовність майбутнього учителя як «...інтегральну якість особистості, що характеризується певним рівнем її розвитку та визначає її здатність брати участь у конкретному процесі професійної діяльності» [5, с. 123–127.].

У схожому контексті проблему формування готовності майбутніх учителів до застосування інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі розглядає І. Дичківська, яка трактує сутність цього поняття «...як складне інтегративне утворення, що включає мотиваційний, емоційно-вольовий, пізнавальний компоненти. Кожний компонент готовності до професійної інноваційної діяльності характеризується певними особливостями, що виявляються на стадії професійної підготовки, «настроювання» майбутнього вчителя на перетворювальну діяльність. Тобто, готовність розглядається як внутрішня сила, що формує інноваційну позицію вчителя» [6, с. 213].

Відтак, формування готовності майбутнього учителя початкових класів у професійно-педагогічній підготовці в закладах передвищої педагогічної освіти до використання сучасних педагогічних технологій освіти, виховання, розвитку і соціалізації молодших школярів розглядаємо у сукупності: засвоєних загальнопедагогічних і суто фахових знань, сформованих умінь і навичок і здатності оцінювати власний рівень професійної підготовки та готовності до самовдосконалення; вмотивованого бажання та потреби до здійснення у майбутньому професійної педагогічної діяльності; ефективного формування професійно особистісних якостей майбутнього учителя початкової школи, формування яких відбувається під час навчання у закладі передвищої педагогічної освіти. Підтвердженням правильності нашого висновку є позиція М. Гриньової, яка зазначає, що «...професійна готовність – це педагогічна діяльність, це науково-теоретична та практична підготовка майбутнього вчителя, тобто наявність у нього спеціальних професійних знань, умінь, навичок та особистісно-професійних якостей та сформованих фахових компетентностей» [10, с. 63].

У контексті останнього актуальним є виокремлення й характеристика провідних фахових компетентностей майбутнього вчителя початкових класів, що мають бути сформовані у процесі професійної підготовки у закладах передвищої педагогічної освіти і які мають забезпечити не лише ефективне упровадження фахових знань, набутого досвіду та педагогічної майстерності у процесах організації і здійснення соціально орієнтованої позакласної роботи в закладах початкової освіти, але й сприяти якісному вирішенню проблем соціалізації особистості молодшого школяра завдяки гармонізації її взаємодії з оточуючим світом. Серед таких компетентностей нами виокремлено наступні: знаннева компетентність, яка забезпечує формування умінь і навичок самостійного здобуття нових системних наукових (фахових) знань, а отже умінь і навичок та досвіду їх застосування у процесі професійної підготовки, а у майбутньому у процесі професійної діяльності; інформаційно-комунікаційна компетентність, що передбачає оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями на основі формування умінь і навичок

ефективного опрацювання різних видів і форм використання інформації; комунікативна компетентність, що спрямовується на набуття майбутніми учителями початкових класів комунікативних умінь і навичок та досвіду організації і здійснення колективної (кооперативної) освітньої чи суто практичної професійної діяльності; продуктивна компетентність, яка передбачає розвиток особистої активності завдяки автономії й ініціативності в організації співпраці і партнерства в учнівсько-педагогічному колективі закладу початкової освіти, отриманні за цих умов запланованого результату; предметна компетентність, яка забезпечує оволодіння певними формами, методами, методичними прийомами і засобами навчання у процесі професійної підготовки; саморозвиток як компетентність, що передбачає формування умінь, навичок та особистісного досвіду самоосвіти, а звідси самовизначення й самостановлення конкурентоспроможності майбутнього вчителя; моральна компетентність, що передбачає формування готовності, а головне, потреби жити за визнаними в українському суспільстві моральними нормами та правилами; психологічна компетентність, що сприяє ефективному визначенню й застосуванню психологічних технологій і засобів організації ефективної співпраці і взаємодії в процесі професійної підготовки; соціальна компетентність, що забезпечує не лише уміння і навички жити й співпрацювати з оточуючими, але й набуття соціального досвіду подолання викликів і загроз сучасного соціуму; особистісні якості вчителя (що є однією з найголовніших складових професійної компетентності) завдяки сформованій толерантності, рефлексії, людяності, доброзичливості, чуйності тощо [14, с. 16–21].

У сукупності сформовані фахові компетентності майбутнього вчителя початкових класів, як підтверджує аналіз теорії і практики професійно-педагогічної підготовки у закладах передвищої педагогічної освіти, дають змогу, ефективно організовуючи позакласну роботу молодших школярів, спрямувати її на ефективне формування найважливіших характеристик їхнього особистісного «Я», серед яких провідними є: вироблення позитивного ставлення до власної життєтворчої діяльності у закладі початкової освіти, так і за його межами у найближчому соціальному чи природному середовищі; реалізація себе як особистості в улюбленій сфері власної творчої діяльності; формування соціальної відповідальності, що проявляється у повазі, толерантному ставленні, співчутті, турботі про добробут, емоційний спокій і здоров'я близьких та інших людей; реалізація потреби і прагнень щодо духовно-творчого самовдосконалення. Тому сьогодні важливим у змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти набуває характеристика специфіки і дидактичних засад організації і здійснення позакласної роботи молодших школярів, в межах яких актуалізується визначення сутності провідних принципів освіти, виховання, розвитку і соціалізації молодших школярів у побудові такої роботи в умовах упровадження Концепції Нової української школи. Серед цих принципів основоположними є принципи: дитиноцентризму, природовідповідності і культуровідповідності; добровільності й індивідуалізації, науковості і системності, цілісності і суб'єкт-суб'єктної взаємодії (педагогіка партнерства), особистісної орієнтації і взаємозв'язку з життям, єдності розвитку і саморозвитку, соціальної активності і життєтворчої діяльності; емоційної привабливості і відповідності віковим можливостям молодших школярів [17].

Наступним актуальним положенням, що визначає якість організації і здійснення соціально орієнтованої позакласної роботи, як підтверджує аналіз сучасної практики закладів початкової освіти, є упровадження в процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у закладах передвищої педагогічної освіти сучасних дієвих технологій, що враховують низку наукових підходів у їх побудові. Серед таких підходів нині провідними є:

- особистісно орієнтований підхід, сутність якого полягає у створенні «ситуації успіху» молодшого школяра у вирішенні життєво важливих проблем, у всьому розмаїтті задоволення його інтересів, освітніх потреб та бажань у процесі самостійної чи колективної життєтворчої діяльності у межах соціально орієнтованої позакласної роботи. Це дає підстави зробити висновок, що саме особистісно орієнтований підхід, ґрунтуючись «...на особистісних замовленнях дітей і їхніх батьків, які постійно розвиваються і варіюються...», є ефективним за умови «...проектування таких педагогічних методик та технологій, які могли б якнайповніше допомогти дітям зорієнтуватись і самореалізуватись у складній і багатогранній соціокультурній ситуації» [13, с. 328–333];

- ціннісно-мотиваційний підхід, орієнтований на формування системи загальнолюдських і індивідуально вивірених часом і життям суспільства морально-духовних цінностей та важливих позитивних мотивацій досягнення вибудованої самим же молодшим школярем власної мети і конкретних цілей життєдіяльності у всій її багатомірності й соціальній значущості результатів їхньої участі у соціально орієнтованій позакласній роботі. Відтак, важливим у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти має стати усвідомлення ними важливої психологічної закономірності, у відповідності до якої психічні внутрішні процеси (усвідомлення, сприймання, мислення, запам'ятовування тощо) мають завжди цілеспрямоване продовження у зовнішніх проявах, тобто у певних видах практичної діяльності молодших школярів у найближчому як соціальному, так і природному довіклі. І чим вищий рівень внутрішніх психологічних процесів, їх логічна єдність та взаємозв'язок, тим вищий рівень й ефективність їхньої практичної (переважно життєтворчої і соціально орієнтованої) діяльності у соціоприродному середовищі [2];

- особистісно діяльнісний підхід, спрямований на практичну як індивідуальну, так і соціально-значущу колективну діяльність у межах участі в посильній їхньому віку соціально орієнтованій позакласній роботі. Саме це є основою творчого розвитку молодшого школяра, його морально-духовного зростання як активного члена українського суспільства, як громадянина і патріота, що має зайняти провідну роль у змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти. У межах цього підходу наступним важливим етапом є формування системних умінь і практичних навичок майбутніх учителів початкових класів з організації вивчення і відповідно внесення певних змін молодшими школярами в оточуюче соціокультурне і соціоприродне середовище. Таким чином, у змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти одне з центральних місць ми відводимо формуванню умінь і навичок прийняття доцільних рішень щодо побудови і спрямування вчинків, поведінки і діяльності молодших школярів у соціально орієнтованій позакласній роботі. А тому розглядаємо цей процес як важливий етап не лише ефективного засвоєння майбутніми учителями початкових класів у професійно-педагогічній підготовці, але й застосування у майбутній професійній діяльності здобутих знань, сформованих умінь і навичок та особистісного досвіду (складових професійних компетентностей) в інтелектуальному й морально-духовному збагаченні та соціальному розвитку і становленні молодших школярів [4].

У той же час не менш актуальним в реалізації умінь і практичних навичок майбутніх вчителів початкових класів з організації і ефективного залучення молодших школярів до соціально орієнтованої позакласної роботи є формування у них ґрунтовних комунікативних умінь, тобто умінь організації плідної навчально-пізнавальної і соціально значущої колективної діяльності, «... що особливо важливо в наші дні, коли люди повинні

об'єднуватися для досягнення суспільно значущих цілей у поступальному розвитку українського суспільства» [7].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Підсумовуючи, можемо констатувати, що сьогодні у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти набуває актуальності тенденція щодо формування їхньої готовності до гармонійного поєднання в умовах запровадження Концепції Нової української школи інтересів усіх учасників творчого освітнього середовища: молодшого школяра, який прагне вільного інтелектуального розвитку і саморозвитку та збереження своєї індивідуальності; українського суспільства, зусилля якого спрямовані на морально-духовний саморозвиток зростаючої особистості; держави, зацікавленої у тому, щоб молодші школярі зростали громадянами-патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце у цивілізованому світі. Усвідомлення і засвоєння учителями початкових класів цих завдань у процесі їхньої професійної підготовки у закладах передвищої педагогічної освіти, а пізніше у процесі власної професійної діяльності з організації і здійснення соціально орієнтованої позакласної роботи має: забезпечити ефективне відродження національних культурних надбань, пробудження таких моральних якостей, як совість, патріотизм, людяність, почуття власної гідності, творчої ініціативи молодших школярів й ін..

Зміст статті не розкриває всі аспекти досліджуваної проблеми. Подальші наукові розвідки мають здійснюватися у напрямі поглиблення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах передвищої педагогічної освіти щодо здійснення соціально-педагогічної роботи із застосуванням ІКТ, попередження агресивної поведінки молодших школярів в умовах воєнного стану, розроблення інноваційних технологій формування їхньої толерантності, морально-духовних якостей, організації позакласної роботи учнів з функціональними обмеженнями тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наукове видання. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ – Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
3. Брижак Н. Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах: навчальний посібник. Київ: Логос, 2017. 126 с.
4. Вербицький В. В. Інтеграція загальної середньої, позаурочної, позакласної та позашкільної освіти в умовах модернізації освіти в Україні. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2017 рік*. Вип.6. Івано-Франківськ: НАІР, 2018. 356 с.
5. Даниленко Л. І. Педагогічні умови формування готовності вчителя у післядипломній освіті до застосування інноваційних технологій інтерактивного навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2015. Вип 44. С. 123 – 127.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. 3-тє видання (виправлене) Київ: Академвидав, 2015. 304 с.
7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 2.07.2019. № 1038. URL: [https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/3Дата звернення 11.03.2024р. \(дата звернення: 17.03.2024\).](https://nus.org.ua/news/mon-zatverdilo-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyhovannya/3Дата звернення 11.03.2024р. (дата звернення: 17.03.2024).)
8. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. *М-во освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.03.2024).

9. Нова українська школа: poradnik dla vchytelia / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
10. Педагогічні технології: Теорія та практика: Навчально-методичний посібник/ За ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава, 2012. 232 с.
11. Пустовіт Г. П. Педагогічна складова дозвілєвої діяльності дитини у позашкільних навчальних закладах: соціокультурні виклики. *Інноватика у вихованні : зб. наук. пр.* Вип. 3. Рівне : РДГУ, 2016 С. 15 – 27.
12. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання. Київ: Педагогічна думка. 2013. 272 с.
13. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання. Енциклопедія позашкільної освіти. Рівне : О. Зень, 2017. 525 с.
14. Пустовіт Г. П. Теоретичні концепти формування професійної компетентності викладачів закладів вищої освіти. *Нова педагогічна думка.* 2021. № 2. С. 16 – 21.
15. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. Київ: Богданова А. М., 2009. 226 с.
16. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. *Вибр. тв. : в 5 т.* Київ: Радянська школа. 1976. Т. 1. 654 с.
17. Формування у вихованців позашкільних навчальних закладів базових компетентностей : монографія / В. В. Вербицький, Л. М. Бондар, А. Е. Бойко, А. В. Корнієнко, Т. М. Крекотіна, О. В. Литовченко, О. П. Липецький, О. І. Любич, В. Л. Маринич, В. В. Мачуський, Н. В. Перепелиця, О. В. Просіна, Г. П. Пустовіт, Н. Ю. Сидоренко, Л. В. Тихенко. ; за ред. В. В. Мачуського. Харків : «Друкарня Мадрид», 2015. 330 с.
18. Чайка В. М. Дидактико-технологічні знання і вміння в системі підготовки вчителя до здійснення саморегуляції педагогічної діяльності. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/7710/97/> (дата звернення : 14.03.2024).

REFERENCES

1. Bekh, I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 1: Osobystisno oriientovani pidkhd: teoretyko-tekhnologichni zasady: naukovе vydannia.* Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].
2. Bekh, I. D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnostei : monohrafiia.* Kyiv – Chernivtsi : «Bukrek». [in Ukrainian].
3. Bryzhak, N. Yu. (2017). *Metodyka hurtkovoi ta klubnoi roboty v zahalnoosvitnikh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladakh : navchalnyi posibnyk.* Kyiv: Lohos. [in Ukrainian].
4. Verbytskyi, V. V. (2018). *Intehratsiia zahalnoi serednoi, pozaurochnoi, pozaklasnoi ta pozashkilnoi osvity v umovakh modernizatsii osvity v Ukraini. Suchasnyi vykhovnyi protses: sutnist ta innovatsiinyi potentsial: materialy zvit. nauk.-prakt. konf. In-tu problem vykhovannia NAPN Ukrainy za 2017 rik.* Ivano-Frankivsk: NAIR, 6, 356. [in Ukrainian].
5. Danylenko, L. I. *Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti vchytelia u pisliadyplomnii osviti do zastosuvannia innovatsiinykh tekhnologii interaktyvnoho navchannia. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia : Pedahohika i psykhologhiia.* 2015. Vyp 44. S. 123 – 127. [in Ukrainian].
6. Dychkivska, I. M. (2015). *Innovatsiini pedahohichni tekhnologii : navch. posibnyk. 3-tie vydannia (vypravlene)* Kyiv : Akademvydav. [in Ukrainian].
7. *Kontseptsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 2.07.2019. № 1038. (2019).* URL : <https://nus.org.ua/news/mon-zatverdylu-novu-kontseptsiyu-patriotychnogo-vyovannya/3> data zvernennia 11.03.2024r. (data zvernennia: 17.03.2024). [in Ukrainian].
8. *Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. (2016). M-vo osvity i nauky Ukrainy.* URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 17.03.2024). [in Ukrainian].
9. *Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia. (2017).* / Pid zah. red. Bibik N. M. Kyiv: TOV «Vydavnychi dim «Pleiady». [in Ukrainian].
10. *Pedahohichni tekhnologii: Teoriia ta praktyka: Navchalno-metodychni posibnyk. (2012).* / Za red. prof. M. V. Hrynovoi. Poltava. [in Ukrainian].

11. Pustovit, H. P. Pedahohichna skladova dozvillievoi diialnosti dytyny u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: sotsiokulturni vyklyky. Innovatyka u vykhovanni : zb. nauk. pr. Vyp. 3. Rivne : RDHU, 2016 S. 15 – 27. [in Ukrainian].
12. Pustovit H. P. (2017). Pozashkilna osvita i vykhovannia. Kyiv: Pedahohichna dumka, 272. [in Ukrainian].
13. Pustovit, H. P. (2017). Pozashkilna osvita i vykhovannia. Entsyklopediia pozashkilnoi osvity. Rivne : O. Zen. [in Ukrainian].
14. Pustovit, H. P. (2021). Teoretychni kontsepty formuvannia profesiinoi kompetentnosti vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity. Nova pedahohichna dumka, 2, 16 – 21. [in Ukrainian].
15. Savchenko, O. Ya. (2009). Vykhovnyi potentsial pochatkovoї osvity. Kyiv: Bohdanova A. M. [in Ukrainian].
16. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Problemy vykhovannia vsebichno rozvynenoї osobystosti. Vybr. tv. : v 5 t. Kyiv: Radianska shkola. 1976. T. 1. [in Ukrainian].
17. Formuvannia u vykhovantsiv pozashkilnykh navchalnykh zakladiv bazovykh kompetentnosti : monohrafiia. (2015). / V. V. Verbytskyi, L. M. Bondar, A. E. Boiko, A. V. Korniienko, T. M. Krekotina, O. V. Lytovchenko, O. P. Lypetskyi, O. I. Liubych, V. L. Marynych, V. V. Machuskyi, N. V. Perepelytsia, O. V. Prosina, H. P. Pustovit, N. Yu. Sydorenko, L. V. Tykhenko. ; za red. V. V. Machuskoho. Kharkiv : «Drukarnia Madryd». [in Ukrainian].
18. Chaika, V. M. (2015). Dydaktyko-tekhnologichni znannia i vminnia v systemi pidhotovky vchytelia do zdiisnennia samorehuliatcii pedahohichnoi diialnosti. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/7710/97/> (data zvernennia : 14.03.2024). [in Ukrainian].